

Заключні зауваження та рекомендації Комітету ООН з прав дитини: Україна. 09/10/2002

CRC/C/15/Add.191, пункти 294-371. (Заключні зауваження/коментарі)

294. Комітет розглянув другу періодичну доповідь України (CRC/C/70/Add.11) на 821-ому і 822-ому засіданнях (див. CRC/C/SR.821 і 822), які відбулися 26 вересня 2002 року, і на 833-ому засіданні (CRC/C/SR.833), яке відбулося 4 жовтня 2002 року, та прийняв такі заключні зауваження.

Вступ

295. Комітет вітає надання державою-учасницею другої періодичної доповіді, яка відповідає керівним принципам представлення доповідей, і письмових відповідей на перелік запитань (CRC/C/Q/UKR/2). Комітет відзначає конструктивний та інформативний характер діалогу з делегацією держави-учасниці.

Заходи, що їх вживає держава-учасниця, та досягнуті результати

296. Комітет вітає ухвалення в червні 1996 року нової Конституції, яка законодавчо закріплює права та свободи людини і громадянина.

297. Комітет відзначає ухвалення нових законів, про які йдеться в письмових відповідях на перелік запитань, зокрема таких як Закон “Про державну соціальну допомогу незаможним родинам” (№ 1768-III від 1 червня 2000 року), Закон “Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства і дітям-інвалідам” (№ 2109-III від 16 листопада 2000 року), Закон “Про внесення змін і доповнень до житлового кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки” (№ 1525-III від 12 березня 2000 року), Закон “Про охорону дитинства” (№ 2402-III від 26 квітня 2001 року), Закон “Про імміграцію” (№ 2491-III від 7 червня 2001 року), Закон “Про біженців” (№ 25S7-III від 21 червня 2001 року), Закон “Про громадянство України” (№ 2235-III від 18 січня 2001 року), Закон “Про соціальну роботу з дітьми і молоддю” (№ 2558-ТТІ від 21 червня 2001 року), Закон “Про запобігання насильству в сім’ї” (№ 2789-III від 15 листопада 2001 року) (у якому, зокрема, забороняються тілесні покарання в школах, навчальних закладах і родині), Кримінальний кодекс (від 1 вересня 2001 року), Закон “Про дошкільну освіту” (від 11 червня 2001 року), Закон “Про позашкільну освіту” (від 22 червня 2001 року), Закон “Про внесення змін до Закону України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми” (від 1 січня 2002 року), Сімейний кодекс (від 10 січня 2002 року).

298. Комітет вітає ратифікацію Конвенції № 182 від 1999 року МОП “Про заборону і негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці”. Комітет також вітає реформу системи освіти й ухвалення Закону “Про освіту” в 1996 році, Закону “Про професійно-технічну освіту” у 1997 році внесення до шкільної програми навчального курсу з прав людини та щорічні доповіді про становище дітей і програми національного телебачення й радіо, присвячені правам дітей.

Чинники та труднощі, що перешкоджають виконанню Конвенції

299. Комітет відзначає, що держава-учасниця продовжує розв'язувати ту ж саму низку серйозних соціально-економічних проблем, з якими вона стикалася в період розгляду Комітетом її першої доповіді, що спричинено тривалим економічним переходом, який призвів до зниження рівня життя, високого рівня безробіття та зростання бідності, що, в свою чергу, вплинуло на сім'ї з дітьми. Крім того, Комітет відзначає хронічний характер негативних наслідків лиха на Чорнобильській АЕС і несприятливий вплив епідемії ВІЛ/СНІДу на все населення загалом і на здоров'я та розвиток дітей зокрема.

Основні проблеми, що викликають занепокоєння, пропозиції та рекомендації

1. Загальні заходи з виконання

Попередні рекомендації Комітету

300. Комітет шкодує, що не враховано повною мірою деяких висловлених занепокоєнь і рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях (CRC/C/15/Add.42, пункти 8, 17, 18, 20, 22, 25, 26, 29 і 30), які були прийняті після розгляду першої доповіді держави-учасниці (CRC/C/8/Add.10). Комітет зазначає, що ті ж самі зауваження та рекомендації містяться в цьому документі.

301. Комітет наполегливо закликає державу-учасницю докласти всіх зусиль для виконання цих рекомендацій, уміщених у заключних зауваженнях щодо першої доповіді і яких досі не виконано в повному обсязі, а також розглянути перелік питань, що викликають занепокоєння.

Законодавство та виконання

302. Комітет турбує той факт, що законодавство, яке стосується Конвенції, вважається декларативним за характером, а тому не виконується в повному обсязі. Комітет також стурбований тим, що отримав дуже мало інформації про законодавство, прийняте після звітного періоду, і тому йому важко оцінити, наскільки воно ґрунтується на правозахисному підході та відповідає положенням Конвенції.

303. Комітет рекомендує державі-учасниці переглянути, внести зміни й поновити, якщо необхідно, це законодавство, щоб забезпечити його повну відповідність викладеним у Конвенції правам і зміцнити механізми реалізації всіх законодавчих актів, які стосуються Конвенції.

Національний план дій і координація

304. Комітет відзначає отриману інформацію стосовно таких питань: державної молодіжної політики, зокрема й національної програми "Діти України"; Державного комітету у справах сім'ї і молоді, який координує реалізацію державної політики в сфері прав сім'ї, жінок і дітей на центральному і місцевому рівнях управління, а також співробітництво між центральною владою і Дитячим фондом Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) та іншими міжнародними організаціями; Міжвідомчої комісії з охорони дитинства, яка координує заходи з виконання Конвенції, Всесвітньої декларації про виживання, захист і розвиток дітей і національної програми "Діти України".

305. Однак Комітет, як і раніше, стурбований тим, що державна молодіжна політика охоплює соціальну допомогу, медичне обслуговування, освіту, альтернативну форму піклування й захисту дітей, але при цьому не має правозахи-

сного підходу і не охоплює всіх закріплених Конвенцією прав. Комітет також стурбований тим, що недостатньо чітко координується діяльність з реалізації всіх закріплених Конвенцією прав (там же, пункт 18).

306. Комітет рекомендує забезпечити, щоб Національний план дій ґрунтувався на правозахисному підході й охоплював всі принципи та положення Конвенції.

307. Комітет рекомендує державі-учасниці створити або призначити єдиний постійний орган для координації заходів з реалізації Конвенції на національному та місцевому рівнях, зокрема й ефективну координацію діяльності між центральними та місцевими органами влади, і співробітництво з неурядовими та іншими організаціями громадянського суспільства.

Незалежні структури контролю

308. Відзначаючи призначення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Комітет, однак, висловлює стурбованість тим, що мандат Уповноваженого не передбачає регулярного контролю й оцінювання прогресу в реалізації Конвенції. Комітет також стурбований тим, що секретаріат Уповноваженого не має в своєму розпорядженні механізму розгляду скарг окремих громадян, особливо тих, які стосуються порушень гарантованих Конвенцією прав.

309. Комітет рекомендує державі-учасниці призначити в рамках своєї державної структури уповноваженого, який безпосередньо відповідатиме за захист прав дітей, або створити спеціальний підрозділ чи відділ, який відповідатиме за захист прав дітей і який би спеціально займався розглядом скарг дітей з урахуванням дитячої специфіки. Щодо цього Комітет посилається на своє Загальне зауваження № 2 про роль національних правозахисних організацій.

Асигнування на потреби дітей

310. Комітет відзначає першочергову увагу, яку держава-учасниця надає здоров'ю й освіті, а також інформацію про те, що у 2000-2001 роках були збільшені бюджетні асигнування на такі цілі. Однак Комітет стурбований загальним низьким обсягом ресурсів, виділених на соціальну сферу, охорону здоров'я й освіти, що негативно впливає на якість і доступність послуг та особливо позначається на малозабезпечених сім'ях з дітьми. Комітет також стурбований тим, що програма "Діти України" не забезпечена необхідним фінансуванням. Він висловлює занепокоєння з приводу того, що корегування програм може диспропорційно негативно впливати на дітей, якщо не буде відповідної спрямованості при плануванні й асигнуванні бюджетних коштів на соціальну сферу.

311. Враховуючи статті 2, 3 і 6 Конвенції, Комітет рекомендує державі-учасниці приділити особливу увагу повній реалізації статті 4 Конвенції шляхом:

а) подальшого збільшення бюджетних асигнувань для виконання положень Конвенції, приділяючи першочергову увагу максимальному виділенню наявних бюджетних засобів на реалізацію економічних, соціальних і культурних прав дітей, зокрема для соціально знедолених груп, з урахуванням децентралізованого характеру забезпечення соціальних служб і державного фінансування;

б) активізації зусиль щодо реалізації стратегії, спрямованої на зменшення рівня бідності (2001 рік);

с) забезпечення достатніх ресурсів на реалізацію в повному обсязі державних програм і заходів в інтересах дітей, зокрема й програму “Діти України”;

д) визначення обсягу та частки державних бюджетних коштів, які асигнуються на дітей через державні й приватні установи або організації, для оцінювання ефективності таких асигнувань, а також, враховуючи витрати, їх вплив на доступність, якість і ефективність послуг для дітей у різних секторах.

Збір даних

312. Комітет шкодує, що не виконано в повному обсязі його попередньої рекомендації державі-учасниці щодо розроблення механізму ефективної координації та контролю, який забезпечив би системний і комплексний збір даних та показників по всіх охоплених Конвенцією сферах, і по всіх групах дітей, зокрема й тих, яких виховує один з батьків, дітей розлучених батьків, безпритульних вихованців дитячих установ (там же, пункт 10).

313. Комітет рекомендує державі-учасниці насамперед систематично збирати деталізовані дані за охопленими Конвенцією сферами, які стосуються всіх дітей віком до 18 років, приділяючи особливу увагу тим дітям, кому необхідний спеціальний захист. Державі-учасниці слід розробити показники для ефективного контролю й оцінювання досягнутого при виконанні Конвенції поступу і для аналізування впливу програмних заходів на дітей. У цьому контексті Комітет рекомендує державі-учасниці звернутися по технічну допомогу до ЮНІСЕФ.

Навчання/поширення інформації про Конвенцію

314. Комітет вітає заходи, здійснені державою-учасницею задля поширення інформації про Конвенцію та підготування фахівців, які працюють з дітьми і заради дітей, відповідно до його попередньої рекомендації (там же, пункт 21). Однак Комітет дотримується думки, що необхідно активізувати та постійно і систематично широко висвітлювати й роз'яснювати принципи і положення Конвенції.

315. Комітет рекомендує державі-учасниці:

а) продовжувати й активізувати зусилля задля забезпечення адекватного і систематичного професійного підготування та/або роз'яснювальної роботи з прав дитини серед груп фахівців, які працюють з дітьми і заради дітей, таких як парламентарі, судді, юристи, працівники правоохоронних органів і медичних закладів, вчителі, організатори шкільної освіти, та за потреби серед інших працівників;

б) продовжити розроблення досконаліших методів, спрямованих на сприяння реалізації Конвенції, з-поміж яких аудіовізуальні засоби, ілюстровані книги та плакати, зокрема, на місцевому рівні, а також через засоби масової інформації.

Співробітництво з неурядовими організаціями

316. Комітет вітає поліпшення відносин між Урядом і громадянським суспільством, зміцнення співробітництва Уряду й неурядових організацій. Однак Комітет, як і раніше, стурбований недостатніми зусиллями щодо залучення громадянського суспільства до виконання положень Конвенції на правозахисних принципах.

317. Комітет наголошує на важливій ролі, яку відіграє громадянське суспільство як партнер при виконанні положень Конвенції, у тому числі сто-

совно прав і свобод громадянина, і знову рекомендує державі-учасниці (там же, пункт 18) розвивати тісне співробітництво з неурядовими організаціями і, зокрема, розглянути питання про залучення неурядових організацій, особливо правозахисних, та інших організацій громадянського суспільства, які працюють з дітьми і в їхніх інтересах, до системної участі на всіх етапах реалізації Конвенції.

2. Означення поняття “дитина”

318. Комітет стурбований тим, що попри його попередню рекомендацію (там же, пункт 17), досі залишається диспропорція щодо мінімального шлюбного віку для юнаків (18 років) і дівчат (17 років). Він також стурбований тим, що законодавством чітко не визначено мінімального віку згоди на статеві стосунки.

319. Комітет знову повторює свої попередні рекомендації, згідно з якими держава-учасниця має усунути різницю в шлюбному віці між юнаками й дівчатами, збільшивши мінімальний шлюбний вік для дівчат до 18 років. Він також рекомендує знизити в законодавстві мінімальний вік звертання по допомогу та консультації до лікаря без згоди батьків і чітко встановити в ньому мінімальний вік для початку статевого стосунку.

3. Загальні принципи

320. Комітет стурбований тим, що принципи недопущення дискримінації, найкращих інтересів дитини, право на життя, виживання та розвиток, а також право на поважання поглядів дитини відповідно до віку й зрілості недостатньо відбиті в законодавстві держави-учасниці, її державній політиці та програмах на національному і місцевому рівнях.

321. Комітет рекомендує державі-учасниці:

- а) належно вносити принципи Конвенції, а саме статті 2, 3, 6 і 12, до всіх відповідних законів, що стосуються дітей;
- б) застосовувати їх у всіх політичних, судових і адміністративних рішеннях, а також у проектах, програмах і службах, що стосуються всіх дітей;
- с) застосовувати ці принципи при плануванні та формулюванні державної політики на всіх рівнях, а також при здійсненні заходів установами соціального забезпечення й охорони здоров'я, судами й адміністративними органами.

Недопущення дискримінації

322. Комітет, як і раніше, стурбований тим, що принцип недискримінації не в повному обсязі застосовується щодо дітей з малозабезпечених сімей, сільських дітей, утриманців дитячих установ, дітей-інвалідів, дітей з вадами, дітей циган та інфікованих ВІЛ/СНІДом, особливо в наданні медичної допомоги, соціального забезпечення й освіти.

323. Комітет рекомендує державі-учасниці стежити за становищем дітей з малозабезпечених родин, сільських дітей, утриманців дитячих установ, дітей-інвалідів, тих, які належать до національних меншин, зокрема дітей циган, та інфікованих ВІЛ/СНІДом. На основі результатів цього контролю слід розробити комплексні превентивні стратегії, що містять конкретні й цільові заходи, спрямовані на ліквідацію всіх форм дискримінації, зокрема й доступ до освіти та медичного обслуговування.

324. Комітет знову повторює свою попередню рекомендацію (там же, пункт 22), відповідно до якої необхідно вжити заходів для недопущення зростання дискримінації або забобонів, зокрема щодо дітей, які належать до уразливих груп, зазначених вище.

325. Комітет просить внести до наступної періодичної доповіді інформацію про заходи і програми, пов'язані з виконанням Конвенції про права дитини, здійснені державою-учасницею для виконання Дурбанської декларації та Програми дій, прийнятої Всесвітньою конференцією щодо боротьби з расизмом, расовою дискримінацією, ксенофобією та пов'язаною з цим нетерпимістю, а також врахуванням Загального зауваження Комітету № 1, пункту 1 статті 29 Конвенції (цілі в освітній сфері).

Повага до поглядів дитини

326. Комітет вітає створення державою-учасницею дитячого парламенту, але висловлює стурбованість з приводу того, що до думки дітей, як і раніше, прислухаються рідко через збереження традиційного ставлення до них в родині, школах і громадах. Комітет також стурбований тим, що погляди дітей недостатньо повно враховуються в судових або адміністративних рішеннях, зважаючи на їхній вік і зрілість, у тому числі в контексті процедур утримання дітей під вартою і рішень, які стосуються альтернативної форми піклування, як-от піклування в дитячих будинках сімейного типу або дитячих установах чи інші форми альтернативного піклування.

327. Комітет рекомендує державі-учасниці:

а) згідно зі статтею 12 Конвенції заохочувати й стимулювати в родині та школі, а також в судових і адміністративних органах, шанування думки дітей, а також їх участі у розв'язанні всіх питань, які стосуються їхніх інтересів;

б) надавати просвітницьку інформацію батькам, учителям, представникам органів державного управління, суддям, самим дітям і суспільству загалом щодо прав дітей на відповідну участь і врахування їхніх поглядів;

в) Комітет також рекомендує державі-учасниці регулярно аналізувати, наскільки враховуються погляди дітей, а також як це впливає на реалізацію державної політики та програм, а також на самих дітей.

4. Громадянські права та свободи

Катування та інше жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання

328. Комітет стурбований тим, що означення катування в Кримінальному кодексі в редакції 2001 року не збігається зі змістом у Конвенції проти катувань та іншого жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність поводження або покарання, оскільки в ньому чітко не означено актів катування, зокрема й психологічних катувань, вчинених державними посадовими особами. У Кримінальному кодексі також не зазначається про неприпустимість отримання свідчень від свідків внаслідок застосування катувань.

329. Комітет також стурбований твердженнями дітей, особливо дітей циганської національності, що не припиняються жорстоке поводження та катування працівників правоохоронних органів, а також тим, що ці скарги недостатньо ефективно розслідує незалежний орган.

330. Комітет рекомендує державі-учасниці:

- а) узгодити зі статтею 37 а) Конвенції законодавчі положення, які містять означення катування;
- б) реагувати на повідомлення про катування та інше жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання дітей;
- с) гарантувати недопущення отримання свідчень у свідків внаслідок застосування катувань;
- д) вжити належних заходів для подальшого виконання рекомендацій Комітету з прав людини та Комітету проти катувань у частині, яка стосується Конвенції про права дитини;
- е) негайно вжити заходів для недопущення міліційного насильства стосовно дітей, які належать до меншин, зокрема циган, а також покласти край безкарності за такі акти залякування;
- ф) вжити всіх необхідних законодавчих заходів для заборони будь-яких форм катувань та іншого жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання;
- г) забезпечити піклування, лікування, реінтеграцію та компенсацію таким жертвам.

5. Сімейне оточення й альтернативна форма піклування

Сімейне оточення

331. Комітет глибоко занепокоєний зазначеною в доповіді держави-учасниці дедалі більшою кількістю розлучених сімей, зокрема й чималим відсотком розлучень, збільшенням кількості сімей з одним батьком чи матір'ю і втратою батьківської опіки. Комітет також стурбований збільшенням кількості сімей, які живуть поза межею бідності, і шкодує, що не враховано його попередньої рекомендації державі-учасниці щодо подальших заходів для зміцнення системи надання допомоги обом батькам у вихованні дітей (там же, пункт 25). Більше того, зменшено фінансову допомогу родинам.

332. Комітет висловлює серйозну стурбованість різким збільшенням кількості дітей, позбавлених батьківської опіки, і шкодує, що не завважено його попередньої рекомендації (там же, пункт 26) державі-учасниці щодо розроблення комплексної стратегії з надання допомоги уразливим сім'ям.

333. Враховуючи положення статті 18 Конвенції, Комітет рекомендує державі-учасниці:

- а) активізувати свої зусилля для захисту права дітей на безпечне сімейне оточення і гарантувати, за допомогою комплексного нового Закону “Про дітей”, ефективний захист дітей і доступ до фінансової допомоги для всіх дітей і батьків, які її потребують;
- б) вжити заходів стосовно нещодавно підготовленого проекту Закону “Про соціальну допомогу”, покликаною реструктурувати систему соціальної допомоги;
- с) удосконалити систему соціальної допомоги та підтримки сімей шляхом проведення консультацій і просвітницької роботи задля сприяння розвитку добрих стосунків між дітьми та батьками;
- д) забезпечити належне професійне підготування соціальних працівників;
- е) активізувати профілактичні заходи, такі як підтримка ролі родини та громад, з метою викорінення соціальних умов, що спричиняють протиправну поведінку, злочинність і наркоманію;

f) розглянути питання про збільшення фінансової допомоги незаможним родинам з дітьми згідно зі Стратегією щодо зменшення масштабів бідності 2001 року на національному, регіональному і місцевому рівнях.

Тілесні покарання

334. Комітет вітає ухвалення нового Закону “Про попередження насильства в сім’ї” від 2001 року, але стурбований тим, що його досі не застосовують.

335. Комітет рекомендує державі-учасниці:

a) дослідити й оцінити характер і масштаби жорстокого поводження з дітьми вдома, а також розробити політику та програми для розв’язання цієї проблеми;

b) встановити ефективні процедури й механізми для отримання, моніторингу та розслідування скарг, зокрема й, за потреби, втручання, і забезпечити розслідування випадків жорстокого поводження та судове переслідування випадків поганого поводження і всіх форм сімейного насильства, у тому числі тілесних покарань, забезпечуючи при цьому, щоб дитина не піддавалася віктимізації і мала право на захист свого особистого життя;

c) організувати навчання вчителів, працівників правоохоронних органів, працівників дитячих установ, суддів і медичних працівників щодо виявлення та розгляду всіх випадків жорстокого поводження, а також надання звітів про них;

d) врахувати рекомендації Комітету, затверджені під час загальної дискусії з проблем насильства щодо дітей (CRC/C/100, пункт 688, і CRC/C/111, пункти 701-745);

e) проводити публічні кампанії з роз’яснення негативних наслідків жорстокого поводження з дітьми та сприяти позитивним, ненасильницьким формам підтримки дисципліни як альтернативи тілесним покаранням.

Стягнення аліментів

336. Комітет стурбований тим, що держава надає недостатню допомогу самотнім батькам, а система стягнення аліментів діє неефективно й допускає заборгованість зі сплати аліментів, яка іноді триває декілька років.

337. Комітет рекомендує державі-учасниці створити механізм, який дозволить би активно, вчасно й ефективно здійснювати та контролювати стягнення аліментів з батьків, які зобов’язані їх сплачувати.

Діти, позбавлені сімейного оточення/альтернативного піклування

338. Комітет відзначає, що Міністерство освіти та Міністерство охорони здоров’я відповідальні за організацію альтернативного піклування.

339. Комітет висловлює занепокоєння, що надання допомоги дітям, які опинилися в скрутному становищі, здійснюється переважно на підставі заяв дитячих установ і що діти, за якими доглядають у таких установах протягом багатьох років, аж до 18-літнього віку, не здобувають відповідної освіти й професійних навичок, необхідних для самостійного життя після перебування в такій установі. Комітет також висловлює занепокоєння через низьку якість піклування в деяких установах і станом цих установ.

340. Комітет стурбований тим, що форми альтернативного піклування, якот сімейні дитячі будинки або інші види альтернативного піклування сімейного типу недостатньо розвинуті та впроваджені. Комітет також стурбо-

ваний тим, що діти не забезпечені ефективними механізмами, які дозволили б їм повідомляти про свої труднощі та подавати скарги щодо свого становища.

341. На основі статті 20 Конвенції Комітет рекомендує державі-учасниці:

a) розглянути питання про створення або зміцнення на національному, регіональному та місцевому рівнях механізму, що відповідає за альтернативну форму піклування в рамках системи соціального забезпечення;

b) вжити ефективних заходів, зокрема й розроблення стратегій та інформаційно-пропагандистських заходів щодо запобігання безпритульності або скорочення кількості безпритульних дітей;

c) вжити ефективних заходів з розширення й посилення системи сімейних дитячих будинків, дитячих установ сімейного типу та інших видів сімейного альтернативного піклування і, відповідно, зменшити інституційний догляд як форму альтернативного піклування;

d) розміщувати дітей у дитячих установах лише в разі крайньої і тимчасової необхідності;

e) вжити всіх необхідних заходів для поліпшення умов у дитячих установах відповідно до пункту 3 статті 3 Конвенції та збільшити участь дітей у цьому;

f) надавати підтримку й організовувати професійне підготування для працівників дитячих установ, зокрема й соціальних працівників;

g) і надалі контролювати стандарти піклування і, в контексті статті 25 Конвенції, періодично обстежувати утримання дітей;

h) вжити необхідних подальших заходів і забезпечити підтримку щодо реінтеграції в суспільство, а також надавати послуги дітям, які залишають дитячі установи.

Усиновлення

342. Комітет з прикрістю зазначає, що досі не виконано (там же, пункт 28) його попередньої рекомендації про розгляд державою-учасницею питання про ратифікацію Гаазької Конвенції про захист дітей і співробітництво з питань міждержавного усиновлення від 1993 року. Комітет стурбований тим, що усиновлені діти не користуються, наскільки це можливо, правом знати інформацію про своїх біологічних батьків.

343. Комітет знову рекомендує державі-учасниці ратифікувати Гаазьку Конвенцію про захист дітей і співробітництво з питань міждержавного усиновлення від 1993 року. Враховуючи статті 3 і 7 Конвенції, Комітет рекомендує державі-учасниці вжити всіх необхідних заходів, щоб усі усиновлені діти, за згоди, одержували інформацію про своїх батьків.

6. Базове медичне обслуговування та соціальне забезпечення

344. Комітет глибоко занепокоєний різким зниженням якості й доступності медичного обслуговування. Комітет також висловлює стурбованість тим, що медична допомога недоступна для дітей, які залишили свої домівки; зріс рівень захворюваності дітей і материнської смертності; збільшало дітей-інвалідів; дедалі поширенішим став дефіцит йоду й загострилися проблеми харчування, особливо серед дітей з малозабезпечених сімей.

345. Комітет настійно рекомендує державі-учасниці:

a) забезпечити, щоб усі діти, особливо з-поміж найуразливіших груп, мали доступ до невідкладної медичної допомоги;

б) розробити національну політику задля забезпечення комплексного й багатогатого підходу до розвитку малят, особливо піклуючись про їхнє здоров'я та харчування;

с) і надалі співпрацювати, зокрема, з ЮНІСЕФ і ВОЗ, а також звернутися до них по допомогу.

Діти-інваліди

346. Комітет стурбований переважно складним становищем дітей-інвалідів і зростанням їх кількості за період 1993–1997 років. Зокрема, він стурбований такими фактами:

- а) практикою розміщення дітей-інвалідів у дитячих установах;
- б) недостатньою консультативною та психологічною допомогою дітям-інвалідам з боку держави;
- с) недостатньою державною підтримкою сімей з дітьми-інвалідами;
- д) соціальною дискримінацією, з якою стикаються діти-інваліди;
- е) істотним зменшенням ресурсів, які виділяються на житлове будівництво;
- ф) обмеженою участю й доступом дітей-інвалідів до всіх сфер повсякденного життя, зокрема до системи освіти.

347. Враховуючи статтю 23 Конвенції, Комітет знову повторює свої попередні рекомендації державі-учасниці:

- а) провести дослідження з метою визначення причин і шляхів запобігання інвалідності серед дітей;
- б) провести просвітницькі кампанії для роз'яснення становища і прав дітей-інвалідів;
- с) виділити необхідні кошти програмам і установам для всіх дітей-інвалідів, зокрема для тих, які мешкають у сільській місцевості, а також підтримувати в межах громад програми, які б давали змогу дітям жити вдома зі своїми сім'ями;
- д) враховуючи "Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів" (Резолюція 48/96 Генеральної Асамблеї) і прийняті Комітетом рекомендації за підсумками загальної дискусії на тему "Права дітей-інвалідів" (CRC/C/69, пункти 310-339), і надалі сприяти навчанню дітей-інвалідів у системі загальної освіти та їхній участі в житті суспільства, у тому числі шляхом організації спеціалізованого підготування викладачів і забезпечення ширшого доступу до шкільної освіти.

Здорове навколишнє середовище

348. Комітет задоволено сприймає інформацію про те, що держава-учасниця відселила родини з районів, найбільш постраждалих від аварії на Чорнобильській АЕС. Однак він стурбований тим, що, як було відзначено в доповіді держави-учасниці, основними чинниками, які шкідливо впливають на здоров'я дітей (і на здоров'я вагітних жінок), як і раніше, залишаються наслідки чорнобильської аварії, високий рівень забруднення хімічними речовинами атмосфери й харчових продуктів, а також високий рівень шумового забруднення. Він також зазначає про недостатню увагу стосовно довгострокових медичних і соціально-психологічних наслідків чорнобильської аварії.

349. Комітет рекомендує державі-учасниці:

- а) надалі вдосконалювати спеціалізовану медичну допомогу дітям, які постраждали від чорнобильської аварії, враховуючи її психологічні та соціальні аспекти;

б) активізувати свої зусилля щодо виявлення та профілактики пов'язаних із радіоактивним забрудненням хвороб;

с) зосередити більше зусиль на тривалому еволюційному підході щодо надання допомоги людям, зокрема, шляхом підтримки ініціатив Організації Об'єднаних Націй у цій сфері;

д) вжити всіх необхідних заходів, зокрема й міжнародне співробітництво, для профілактики та боротьби зі шкідливими наслідками для дітей погіршення стану довкілля, себто забруднення навколишнього середовища та харчових продуктів.

Здоров'я підлітків/ВІЛ/СНІД

350. Щодо здоров'я підлітків Комітет стурбований дедалі більшими масштабами наркоманії, алкоголізму та паління серед дітей і підлітків. Комітет занепокоєний, що нема доступу, без згоди батьків, до медичних консультаційних послуг. Комітет також стурбований великою кількістю абортів серед підлітків, що є основною причиною материнської смертності.

351. Відзначаючи зусилля держави-учасниці в боротьбі проти ВІЛ/СНІДу, Комітет стурбований таким:

а) дедалі більшою кількістю осіб, інфікованих ВІЛ/СНІДом, серед молоді;

б) надзвичайно серйозним впливом ВІЛ/СНІДу на культурні, економічні, політичні, соціальні та громадянські права й свободи дітей, інфікованих або постраждалих від ВІЛ/СНІДу. Це стосується Загальних принципів Конвенції, зокрема права на недискримінацію, медичне обслуговування, освіту, харчування й житло, а також права на одержання інформації і вільне висловлювання власної думки;

с) немає ефективної національної системи управління, моніторингу, реалізації й оцінювання ефективності програм держави-учасниці щодо профілактики ВІЛ/СНІДу, а також і єдиних стандартів, які регулюють піклування, лікування, медичне обслуговування та соціальну допомогу людям і родинам, які живуть з ВІЛ;

д) недостатніми консультативними послугами для осіб, які живуть з ВІЛ/СНІД, особливо підлітків.

352. Комітет рекомендує державі-учасниці:

а) вжити всіх необхідних заходів для боротьби з дедалі більшими масштабами зловживання алкоголем, палінням і наркоманією та забезпечити доступ підліткам до медичних консультаційних послуг без згоди батьків, враховуючи вікові здібності й можливості дитини;

б) забезпечити надання підліткам належної медичної освітньої інформації про репродуктивне здоров'я й про інші проблеми щодо здоров'я підлітків, зокрема й психічне здоров'я, а також забезпечити доступ до таких консультацій, враховуючи дитячу специфіку та конфіденційність;

с) провести комплексне і багатогалузеве дослідження з метою оцінювання характеру і масштабу проблем, пов'язаних зі здоров'ям підлітків, зокрема й негативного впливу хвороб, які передаються статевим шляхом, та ВІЛ/СНІДу і, за широкої участі підлітків, використовувати його результати як основу для розроблення стратегії та програм з питань забезпечення охорони здоров'я підлітків;

д) враховувати дотримання прав дитини при розробленні та здійсненні державної політики і стратегій боротьби з ВІЛ/СНІДом в інтересах дітей, інфікованих і постраждалих від ВІЛ/СНІДу, а також їхніх сімей, у тому числі на підставі Керівних принципів щодо забезпечення поваги до прав людини у зв'язку з

ВІЛ/СНІДом (E/CN.4/1997/37, Додаток 1), приділяючи особливу увагу правам дітей на недискримінацію, здоров'я, освіту, харчування й житло, а також правам на отримання інформації та вільне висловлювання власної думки;

е) активізувати зусилля щодо профілактики ВІЛ/СНІДу, з огляду на рекомендації Комітету, прийняті за підсумками загальної дискусії з питань дітей, які живуть в епоху ВІЛ/СНІДу (CRC/C/80, пункт 243);

ф) звернутися з проханням про подальшу технічну допомогу до Програми ООН-СНІД (ЮНЕЙДС) та Програми Розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН).

7. Освіта, дозвілля та культурна діяльність

353. Комітет вітає зусилля держави-учасниці, спрямовані на вдосконалення системи освіти шляхом ухвалення Закону "Про освіту", який передбачає такі цілі, як забезпечення обов'язкової середньої освіти для всіх дітей шкільного віку. Комітет також вітає прийняття державних стандартів для вищої освіти. Однак він стурбований тим, що:

- а) фінансове управління цією системою є неефективним і непрозорим;
- б) зростання вартості освіти обмежує доступ до неї дітям з малозабезпечених сімей;
- в) зменшення кількості дошкільних установ обмежує доступ дітей до дошкільної освіти;
- г) частішають випадки припинення навчання в системі середньої та професійної освіти;
- е) існують значні регіональні розбіжності в кількості навчальних закладів і якості наданої освіти, причому сільські райони перебувають в особливо несприятливому становищі, а діти невеликих національних меншин, як-от цигани, не одержують якісної освіти, зокрема й навчання рідною мовою;
- ф) реформування освіти здійснюється без належного попереднього підготування та професійного вишколу викладачів.

354. Комітет рекомендує державі-учасниці:

- а) забезпечити вільний доступ до безкоштовної початкової освіти для всіх дітей у державі-учасниці, звертаючи особливу увагу на дітей у сільських громадах, дітей циганської національності, дітей кримських татар, тих, які належать до інших меншин, та знедолених дітей до якісної освіти, зокрема й виховання їхньою рідною мовою;
- б) вжити необхідних заходів для розширення мережі установ дошкільного виховання;
- в) забезпечити виконання законів, які стосуються обов'язкової освіти, у тому числі шляхом виділення необхідних ресурсів на такі цілі;
- г) забезпечити впровадження реформи освітньої системи на основі проведення достатньої підготовчої роботи та забезпечити надання підтримки школам для реалізації реформи, зокрема й додаткове фінансування та підготування викладацького складу, а також започаткувати процес оцінювання якості нових програм;
- е) удосконалити якість освіти загалом у країні для досягнення цілей, зазначених у пункті 1 статті 29 Конвенції і в Загальному зауваженні Комітету № 1 про цілі освіти, а також забезпечити, щоб викладання прав людини, також прав дітей, було внесено до шкільної навчальної програми.

8. Спеціальні захисні заходи

Діти-біженці та діти, переміщені в межах країни

355. Комітет вітає ухвалення Закону “Про біженців” від 2001 року, але, як і раніше, занепокоєний тим, що:

а) як зазначалося в доповіді держави-учасниці, деякі діти-біженці, особливо старшого віку, не відвідують школи, що унеможливляє здобуття освіти і призводить до ізоляції їх в українському суспільстві;

б) процедури реєстрації та встановлення статусу біженця були призупинені від серпня 2001 року до набрання чинності Закону “Про біженців”;

с) продовольча й медична допомога, що надається незаконним мігрантам, зокрема й дітям, які були затримані в пунктах в'їзду і проживають у казармах прикордонників, є недостатньою.

356. Комітет рекомендує державі-учасниці:

а) розробити процедуру щодо задоволення особливих потреб і з урахуванням становища дітей-біженців, яких не супроводжують батьки, як це запропоновано в доповіді держави-учасниці;

б) забезпечити виконання Закону “Про біженців” від 2001 року;

с) забезпечити, щоб діти, які шукають притулку, біженці й незаконні іммігранти здобули доступ до освіти та медичного обслуговування;

д) забезпечити необхідне харчування та медичну допомогу дітям, які утримуються під вартою на військових об'єктах прикордонних військ;

е) приєднатися до Конвенції про статус осіб без громадянства і до Конвенції про скорочення кількості таких осіб.

Економічна експлуатація

357. Комітет, відзначаючи створення у 1996 році Міністерства праці та соціальної політики, яке контролює дотримання трудового законодавства, особливо стосовно дітей, як і раніше, стурбований тим, що Закон України “Про працю” не виконується належно, особливо в частині, яка стосується небезпечної та примусової праці, і що багато дітей, за повідомленнями, досі працюють, особливо в тіньовому секторі.

358. Комітет рекомендує державі-учасниці:

а) провести національне дослідження причин і масштабів дитячої праці з метою прийняття і реалізації Національного плану дій з профілактики та боротьби проти дитячої праці;

б) продовжувати вживати заходів для захисту всіх дітей від економічної експлуатації та будь-якої небезпечної праці чи тієї, що може перешкодити освіті дитини або завдати шкоди її здоров'ю та фізичному, психічному чи соціальному розвитку.

Сексуальна експлуатація та торгівля

359. Комітет стурбований тим, що:

а) все більше дітей беруть участь в індустрії сексу;

б) не виконується Національний план дій з боротьби проти торгівлі жінками й дітьми;

с) зростають масштаби торгівлі дітьми, особливо дівчатками, з метою сексуальної та іншої експлуатації, та чітко не встановлено віку згоди на вступ у статеві стосунки.

360. Комітет рекомендує державі-учасниці:

а) вжити заходів щодо боротьби з торгівлею дітьми, дитячою проституцією та іншими формами сексуальної експлуатації дітей;

б) забезпечити виконання Національного плану дій з боротьби проти сексуальної та в комерційних цілях експлуатації дітей, беручи до уваги Декларацію та Програму дій, а також Глобальні зобов'язання, прийняті у 1996 і 2001 роках на Всесвітньому конгресі проти сексуальної експлуатації дітей у комерційних цілях;

с) продовжити й посилити свої зусилля в боротьбі з торгівлею жінками та дітьми, зокрема й розробивши новий національний план дій щодо недопущення торгівлі жінками та дітьми, і вжити заходів для забезпечення виділення достатніх ресурсів на цю програму для гарантування її ефективної реалізації;

д) заснувати програми реабілітації та соціальної реінтеграції для постраждалих дітей; а також

е) ратифікувати Протокол про запобігання і припинення торгівлі людьми, особливо жінками й дітьми, та покарання за неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності.

Безпритульні діти

361. Комітет надзвичайно стурбований:

а) дедалі більшою кількістю безпритульних дітей і неприйнятними заходами та програмами, що їх здійснювали служби у справах підлітків задля поліпшення ситуації;

б) спеціальними профілактичними заходами, як-от “Урок”, “Безпритульні діти”, “Вокзал” і “Свято”, та запровадженням спеціальної бази даних про цих дітей, яка вважається соціальною допомогою, спрямованою на недопущення безпритульності і злочинності;

с) уразливістю безпритульних дітей, зокрема, перед сексуальними наругами, насильством, зокрема й насильством міліції, експлуатацією, недоступністю освіти, зловживанням речовинами, які викликають наркологічну залежність, хворобами, що передаються статевим шляхом, ВІЛ/СНІДом і недоїданням.

362. Комітет рекомендує державі-учасниці:

а) стежити за тим, щоб безпритульні діти були забезпечені необхідним харчуванням, одягом, житлом, медичним обслуговуванням і мали змогу здобувати освіту, зокрема й опановувати професійні й життєві навички, з метою сприяння їхньому всебічному розвитку;

б) стежити за тим, щоб безпритульним дітям надавалися відповідні послуги, які сприяють їх фізичній і психологічній реабілітації та соціальній реінтеграції;

с) провести дослідження з метою вивчення масштабів і причин цього явища та розглянути питання про розроблення комплексної стратегії боротьби з дедалі більшою безпритульністю для запобігання і зменшення масштабів цього явища в найкращих інтересах таких дітей і за їх участі;

д) розглянути питання про поліпшення становища безпритульних дітей у межах системи соціального забезпечення молоді, а не в системі органів у справах неповнолітніх.

Здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх (ювенальна юстиція)

363. Комітет вітає ухвалення в 1995 році Закону “Про органи і служби у справах неповнолітніх і спеціальні установи для неповнолітніх”, які відповідають за соціальний захист і профілактику злочинності стосовно дітей та створення підрозділів міліції у справах неповнолітніх. Однак Комітет, як і раніше, особливо стурбований таким:

а) немає спеціальних судів і суддів у справах неповнолітніх, незважаючи на правові положення щодо цих органів у національному законодавстві, та бракує юристів, соціальних працівників, освітян і працівників органів піклування, які працюють у цій сфері;

б) тривалими термінами повідомлення сімей про затримання, завеликим затриманням до розгляду справи суддею (72 години) і тривалістю досудового затримання (18 місяців);

с) розміщенням дітей у віці від 11 до 18 років у центрах-розподільниках для неповнолітніх, які підпорядковані спеціальному міністерству, та поганими умовами в цих центрах і всіх установах, де утримуються позбавлені волі діти;

д) недостатнім рівнем освіти і виховання у виправних та інших установах, а також браком служб соціальної та психологічної реабілітації.

364. Комітет рекомендує державі-учасниці:

а) забезпечити цілковите виконання норм правосуддя у справах неповнолітніх, зокрема статті 37, 40 і 39 Конвенції, а також Стандартних мінімальних правил Організації Об'єднаних Націй стосовно здійснення правосуддя у справах неповнолітніх (Пекінські правила) і Керівних принципів Організації Об'єднаних Націй щодо запобігання підлітковій злочинності (Ер-Рядські правила), а також зважаючи на результати загального обговорення на тему “Здійснення правосуддя у справах неповнолітніх”, що його провів Комітет 1995 року (див. CRC/C/69):

б) вдаватися до ув'язнення, зокрема й попереднього затримання, лише як до крайнього заходу на якнайкоротший період і без перевищення встановлених законом термінів;

с) враховуючи статтю 39, вжити відповідних заходів для сприяння реабілітації та соціальній реінтеграції дітей, які опинилися в системі правосуддя у справах неповнолітніх, забезпечуючи, серед іншого, належну освіту й ате-стацію для полегшення такої реінтеграції;

д) звернутися, зокрема, по допомогу до Управління Верховного Комісара ООН з прав людини, Центру ООН з питань запобігання злочинності, Міжнародної мережі з питань правосуддя у справах неповнолітніх і ЮНІСЕФ через Координаційну групу з консультування та допомоги у сфері правосуддя у справах неповнолітніх.

Кримінальний кодекс

365. Комітет стурбований, що загалом немає комплексної інформації про Кримінальний кодекс 2001 року. Водночас Комітет особливо стурбований інформацією, отриманою в письмових відповідях, відповідно до якої порушення громадського порядку кваліфікувалося як серйозний злочин, який становить загрозу для суспільства та призводить до криміналізації проблем поведінки. Комітет також стурбований суворістю покарань, до яких притягують неповнолітніх відповідно до Кримінального кодексу 2001 року.

366. Комітет рекомендує державі-учасниці переглянути свою класифікацію тяжких злочинів для зведення до мінімуму розміру кримінальної відповідальності для дітей віком 14-16 років. Комітет далі рекомендує державі-учасниці, враховуючи статті 37, 39 і 40 Конвенції, переглянути Кримінальний кодекс 2001 року, для того щоб покарання дітей сприяли реалізації цілей правосуддя у справах неповнолітніх, визначених у пункті 1 статті 40 Конвенції, і принаймні були не суворішими, ніж у попередньому Кримінальному кодексі.

Діти, які належать до груп меншин

367. Комітет стурбований тим фактом, що, попри експериментальну програму, спрямовану на поліпшення становища осіб циганської національності в деяких областях, ці люди досі зазнають поширеної дискримінації, що іноді перешкоджає реалізації права дітей циган на освіту, здоров'я та соціальне забезпечення.

368. Комітет рекомендує державі-учасниці:

а) провести кампанії на всіх рівнях і в усіх областях, спрямовані на усунення негативного ставлення до циган у суспільстві загалом і, зокрема, серед працівників владних органів і фахівців, які надають медичні, освітні й інші соціальні послуги;

б) розробити та здійснити план, спрямований на інтеграцію всіх дітей циган у державну систему освіти, забороняючи вилучення їх до спеціальних класів, і який містить дошкільні програми для них з вивчення рідної мови в школах їхньої громади;

с) розробити навчальні матеріали для всіх шкіл, які містили б історію та культуру циган, щоб сприяти розумінню, терпимості і повазі до циган в українському суспільстві.

9. Факультативні протоколи

369. Комітет вітає підписання державою-учасницею факультативних протоколів до Конвенції про права дитини, які стосуються торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, а також участі дітей у збройних конфліктах, і закликає державу-учасницю ратифікувати їх.

10. Розповсюдження доповіді

370. Відповідно до пункту 6 статті 44 Конвенції Комітет рекомендує забезпечити широке розповсюдження серед громадськості другої періодичної доповіді та письмових відповідей, наданих державою-учасницею, а також розглянути можливість публікації цієї доповіді разом із відповідними звітами про засідання й заключними зауваженнями, прийнятими Комітетом. Слід забезпечити широке розповсюдження цього документа, щоб започаткувати обговорення та підвищити обізнаність про Конвенцію, її реалізацію і контроль за її дотриманням на всіх рівнях управління держави-учасниці та широкої громадськості, зокрема відповідних неурядових організацій.

11. Наступна доповідь

371. Комітет наголошує на важливості практики представлення доповідей, що цілком відповідає положенням статті 44 Конвенції. Суттєвий аспект відповідальності держав-учасниць перед дітьми відповідно до Конвенції полягає в тому, щоб Комітет з прав дитини регулярно мав змогу вивчати досягнутий у виконанні Конвенції поступ. Тому регулярне і своєчасне представлення доповідей державами-учасницями важливе насамперед. Комітет визнає, що деякі держави-учасниці стикаються з труднощами щодо такого подання доповідей. Щоб допомогти державі-учасниці виконати її зобов'язання відповідно до Конвенції, Комітет, як винятковий захід, пропонує їй звести в один документ третю та четверту періодичні доповіді і подати їх до 26 вересня 2008 року, тобто до дати представлення четвертої періодичної доповіді.